

BOLALAR PSIXOLOGIYASI**Mirsaitova Go`zal Baxodirovna****Toshkent viloyati Nurafshon shahridagi****26-sonli umumta'lim maktabi o'qituvchisi****guzalmirsaidova3@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.16793556>**

Annotatsiya: Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi yillarda O'zbekistonda o'smirlar orasida xavotir va o'z joniga qasd qilish holatlari ortib bormoqda. O'smirlik davrida keraksiz janjallar orqali bolaning ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatish maqsadga muvofiq emas. Har bir ota-ona va maktab xodimi bolalar bilan ishlashda o'z bilim va ilg'or tajribasi bilan o'rtoqlashishi zarur.

Kalit so'zlar: o'z joniga qasd, psixologiya, xavotir, o'smirlik yoshi, pediatriya, dominant, ma'naviy, intellektual.

1. Bolalar psixologiyasi muammolarini o'rganish usullari

Bolalar psixologiyasining asosiy vazifalaridan biri — rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash, unga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganishdir. Bu soha ota-onalarga farzand shaxsini shakllantirishda, psixologik-pedagogik bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashda, bolani tarbiyalashdagi mas'uliyatini oshirishda yordam beradi.

Ta'lim muassasalarida ko'p madaniyatli muhit yaratish, umumiy madaniy xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirish, estetik obyektlarni qabul qilish va baholashga tayyorlikni rivojlantirish ham muhim vazifalardandir.

Bolalar psixologiyasini o'rganish usullari dastlab oddiy va tanish tuyulishi mumkin, biroq ruhiy hayotimizning murakkabligi va ichki qonuniyatlari uni chuqurroq tahlil qilishni talab qiladi. Bolalar psixologiyasi — yosh psixologiyasining asosiy bo'limi bo'lib, pedagogika, fiziologiya va pediatriya bilan birga bolalar ruhiyatini o'rganadi.

Zamonaviy bolalar psixologiyasini o'rganish nazariy va amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega. Chunki bola yoshi bilan bog'liq inqirozli holatlarni tushunish o'qituvchiga o'quv dasturining hajmini belgilashda yordam beradi. Psixologik bilim o'qituvchilarga ko'plab xatolardan qochish, bolalar bilan iliq munosabatlar o'rnatish, bolaning ichki dunyosini his qilishga yordam beradi.

Yoshga oid psixologiya bolalarning yosh davrlarini bosqichlarga ajratish muammosini chuqur o'rganadi. Insoniyatning ijtimoiy-tarixiy tajribasi bolaning intellektual rivojlanishida katta ahamiyatga ega.

Organizm tuzilishi va funksiyalari bolalarning individual xususiyatlariga bog'liq. Miya po'stlog'i va yuqori nerv tizimining normal faoliyati bola aqliy rivojlanishi uchun muhim hisoblanadi. Miya shikastlanishi yoki yetarli rivojlanmasligi esa intellektual o'sishni sekinlashtiradi.

Shu bois, bolaning onaning qornidanoq sog'lom rivojlanishini ta'minlash uchun barcha zarur sharoitlarni yaratish lozim. Bola psixikasining rivojlanishi, shuningdek, uni o'rab turgan ijtimoiy muhitga bog'liqdir. Bola ijtimoiy tajribani amaliy harakatlar orqali egallaydi, kattalarning tajribasidan o'rganadi.

Bolalarning psixik rivojlanishining asosiy mexanizmlari — bu ijtimoiy-tarixiy faoliyat shakllaridir. Ijtimoiy amaliyot bolalarga maktabgacha ta'lim muassasalari orqali yetkaziladi. Ta'lim jarayoni ijtimoiy rivojlanish nuqtayi nazaridan foydali bo'lsa-da, haddan tashqari zo'riqishlar bolada ruhiy charchoq, holsizlik, umumiy hayotiy buzilishlarga olib kelishi mumkin.

2. Bolalarni tarbiyalashdagi psixologik muammolar

Inson — moddiy va ma'naviy madaniyat subyekti, tarixiy taraqqiyot mahsuli, biologik va ijtimoiy jihatdan ongli mavjudot bo'lib, tafakkur, nutq va idrokka ega. Inson hayotini ta'lim-tarbiyasiz tasavvur etib bo'lmaydi. Ta'lim — bu avlodlar o'rtasidagi bilim va tajribaning uzviy aloqasidir. Insoniyat taraqqiyoti ta'limsizliksiz mumkin emas. Shu sababli, tarbiya — bu umuminsoniy, abadiy qadriyatlarga oid tushunchadir.

Ta'lim jamiyat bilan birga rivojlanadi: uning maqsadi, mazmuni, vositalari va metodlari jamiyat taraqqiyotiga mos ravishda o'zgaradi. Ta'lim — bu inson ruhiyatini shakllantirish jarayonidir. Inson tabiatidagi yuksalish sirlaridan biri shundaki, unda bir nechta psixologik tarbiya yo'nalishlari: axloqiy, aqliy, estetik, mehnat va jismoniy tarbiya birgalikda namoyon bo'ladi.

Psixologiya fanida turli tarixiy davrlardagi o'quv mazmuni, metodlari va ta'lim muassasalarining shakllanishi o'rganiladi.

3. Ta'lim turlari, metodlari va vositalari

Mehnat tarbiyasi, aqliy tarbiya, jismoniy tarbiya, oila tarbiyasi, bolalar va o'smirlar tashkilotlaridagi ta'lim, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'rtasidagi muloqot uslublari ta'lim jarayonining asosiy elementlaridir.

Ta'lim metodlari — bu bolalar o'rtasida yuzaga keladigan ijtimoiy aloqalar asosida shakllanadigan o'zaro ta'sir vositalaridir. Bu metodlar bolalarning faoliyatini uyushtirish va ularning hayotga faol munosabatini shakllantirishga qaratilgan.

O'quv metodlari tarbiyachining shaxsiyati va professional malakasini aniqlaydi. Ta'lim bolaning bilish faoliyatini, amaliy faoliyat bilan bog'liq jihatlarini belgilaydi. Munosabat esa shaxsiy xususiyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Demak, tarbiya insonlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir orqali amalga oshadi.

Psixologik jihatdan to'g'ri tarbiya — bu insoniy munosabatlar asosida har bir shaxsni rivojlantirishga yo'naltirilgan ilmiy asoslangan faoliyatdir. Insonlar bir-biriga qanday ta'sir o'tkazishi, bir-birini qanday qabul qilishi va baholashi muhim ahamiyatga ega.

Agar insonlar muloqot jarayonida bir-birini qanday idrok qilishni bilmasa, o'qitish va o'rgatish jarayonini boshqarish imkonsiz bo'ladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мухина В.С., Psixologiya doshqo'l yoshdagi bolalar, Olmaota, 1986.
2. Дуйсенова Ж.К., Нигметова К.Н. Bolalar psixologiyasi, darslik – Toshkent, 2012.
3. Бодалев А.А., Дубровина И.В. Psixologiya va pedagogika. Maktab o'quvchilarining individual xususiyatlari. – Moskva, 1992.